

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АХРОМАТИЧНИХ КОЛЬОРІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ПРО ВІЙНУ

*Л. В. Шитик, доктор філологічних наук, професор,
завідувачка кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського
національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)*

e-mail: l_shytyk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5941-672>

Ідентифікатор Scopus-Author: 57210982685

*Л. П. Юлдашева, кандидат філологічних наук, доцент
кафедри слов'янської та романо-германської філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(Київ, Україна)*

e-mail: lalimduyl@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6561-8827>

Актуальність пропонованої студії зумовлена об'єктивною потребою висвітлити естетичний та функційно-семантичний потенціал ахроматичних кольоративів у сучасній військовій поезії. Вивчення таких номінацій, установлення успішності авторського кодування інформації за допомогою них є важливими для визначення структури художнього тексту та інтерпретації його загалом. Мета статті – простежити семантичну перспективу функціонування та символічне значення ахроматичних кольоративів у сучасному поетичному військовому дискурсі. Для з'ясування функційно-семантичних особливостей кольоративів застосовано загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи, зокрема метод лінгвістичного опису мовних фактів, інтерпретаційний метод, компонентний аналіз.

Досліджено специфіку використання ахроматичних кольоративів у поетичних текстах; описано пряму номінацію та асоціативне значення кольоративів; схарактеризовано способи використання ахроматичних кольороназв; окреслено особливості естетичної трансформації семантики кольоративів у контексті поетичного військового дискурсу.

З'ясовано, що кольоративи, сформовані під впливом традиційного значеннєвого наповнення колірних концептів у національній мовній картині світу, водночас є засобом індивідуального осмислення та естетичних уподобань автора. Відповідно до цього вони набувають різноманітних конотативних відтінків, посилюючи інформативну та оцінну функції.

Аналіз засвідчив, що конотативна семантика ахроматичних кольороназв формується під впливом контекстуального оточення. Кольоративи сприяють утіленню авторського світобачення, уможливають глибоке осягнення тексту та формують ставлення реципієнта до твору. Добір кольоративів залежить від їхньої семантичної структури, а кольоросистема кожного письменника формується під впливом національно-мовної та індивідуально-авторської картини світу.

Ключові слова: ахроматичні кольоративи, сучасна українська поезія про війну, функційно-семантичний потенціал, національно-мовна картина світу, індивідуально-мовна картина світу, пряме значення, переносне значення, конотація.

Актуальність. Поява кольоративів тісно пов'язана із сенсорним та ментальним сприйняттям довколишнього світу, є засобом орієнтації в просторі і часі. Л. Шевченко та Д. Дергач кваліфікують колір як одну з репрезентацій чуттєвого досвіду особистості / соціуму, що перебуває в складних взаємозалежностях стабільності / змінності, центричності / периферійності рефлексії на світ [14, с. 234]. Колірне, вербально опосередковане мислення має не тільки логіко-раціональний зміст, а й емоційний складник. Сприйняття кольоративів пов'язане з психологією і реалізоване в здатності впливати на емоції людини. Водночас кольоративне представлення світу втілює різноманітні морально-естетичні цінності. На значущості кольору наголошував Аристотель: «Бути зрячим – це означає бути яким-небудь чином причетним до кольору» [1717]. Семантичне поле кольоративів досить широке й має свою специфіку в кожній мові. Для кольороназв

характерне різне семантичне наповнення, особлива словотвірна структура та граматичне оформлення. Окрім того, семантика кольору залежить від культурного розвитку суспільства та історичного контексту й відіграє важливу роль у формуванні національно-мовної картини світу.

Кожна епоха вносить свої корективи у сприйняття кольору, а отже, демонструє різну частотність використання кольоративів, розвиток нових тенденцій поєднання кольороназв з означуваними лексемами, формування інших систем асоціацій та конотацій. Відрізняються й домінуючі одиниці, які відображають базові колірні уявлення певної епохи. Оскільки цей процес історично детермінований, особлива рефлексія до кольоративів виявлена в періоди соціальних зрушень та катаклізмів. Саме це відбувається нині, під час російсько-української війни.

До важливих аспектів дослідження кольоративів належить аналіз їхнього функціонування в художній літературі, саме там «назви кольорів є естетично проакцентованими, відзначаються багатством семантичних наповнень і виконуваних функцій» [1010]. Слушною є думка І. Ковальської про те, що «семантична структура кольороназв у різних функціях видозмінюється від абсолютного переважаючого денотативного значення до його згасання й переходу на передній план конотативних компонентів» [7, с. 68]. Художній твір пропонує інформацію про колір як знак культурного коду нації. Кольоративи дають змогу змодельовати колірний простір у рамках індивідуально-мовної картини світу письменника, представити важливі концепти тексту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема дослідження колірних ознак у тексті давно зацікавила дослідників. У царині українського мовознавства проблемі семантики та функціонування кольоративів присвячені праці І. Бабій, Т. Венкель, Г. Губаревої, А. Іншакова, О. Крижанської, А. Критенко та ін. У сфері етнолінгвістики кольоративи досліджували А. Вежбицька, Г. Яворська, у галузі перекладознавства – І. Ковальська. Діахронний аналіз українських кольоративів зреалізований М. Чікало. Ахроматичні колірні деривати за гніздовим принципом схарактеризовані Л. Шитик та Н. Маслюк. Стилистичні особливості кольоративів у художніх творах досліджені в працях Н. Адах, І. Бабій, Г. Губаревої, Р. Камберової, О. Рудь, Л. Супрун та багатьох інших. Водночас окремі аспекти вивчення кольоративів усе ще залишаються поза увагою лінгвістів. Зокрема, недостатньо висвітлено естетичний та функційно-семантичний потенціал ахроматичних кольоративів у сучасній воєнній поезії, що й засвідчує актуальність теми студії.

Мета пропонованої статті – простежити семантичну перспективу функціонування та символічне значення ахроматичних кольоративів у сучасному поетичному воєнному дискурсі.

Поставлена мета зумовила реалізацію таких завдань: дослідити специфіку використання ахроматичних кольоративів у поетичних текстах; описати пряму номінацію та асоціативне значення кольоративів; з'ясувати особливості естетичної трансформації семантики кольоративів в контексті поетичного воєнного дискурсу.

Матеріали й методи дослідження. Джерельною базою для виявлення кольоративів стали тексти українських поетів, написані в період російсько-української війни (2014–2023 рр.). Специфікою теми зумовлений комплексний підхід до вибору методів дослідження, серед яких метод лінгвістичного опису мовних фактів – для інвентаризації та систематизації ахроматичних кольоративів; інтерпретаційний метод – для з'ясування інтенцій авторів; метод компонентного аналізу – для окреслення семантики конститuentів.

Результати дослідження та їх обговорення. У лінгвістиці існує проблема уніфікації термінів на позначення кольору. Зокрема, А. Іншаков перераховує такі варіанти: кольороназва, назва кольору, кольоропозначення, колірний термін, ім'я кольору, кольоронайменування, колірний прикметник, кольоратив, колоратив, кольоронім, колірний епітет, кольористична лексика, оказіоналізм-хроматонім, хроматизм [6]. У межах наукового дослідження як основний використано термін *кольоратив*. Дібраний лексичний матеріал

репрезентує зазвичай якісні прикметники-кольоративи, що виконують роль ядра й слугують водночас продукувальною основою для дериватів, а тому деякі теоретичні положення проілюстровані конструкціями з похідними дериватами, «що розширюють структуру концепту кольору за рахунок залучення додаткових значень, репрезентованих словотвірними афіксами» [151515, с. 7].

О. Крижанська трактує колір як абстраговану й усвідомлену загальну сторону предмета, яка в ньому зреалізована, але не належить йому і, як загальне, може стосуватися будь-якого явища чи предмета й «переноситися з предмета на предмет, у чому виявляється його загальне значення» [8, с. 22].

У поезії кольоративи мають особливе емоційне навантаження. Як зауважують Г. Гримашевич і Н. Мельник, «поезія створює більше можливостей для використання прикметників на позначення кольорів як у прямому їх значенні, так і в переносному» [5, с. 147]. Колір є важливим ідейно-художнім і виражальним засобом. Л. Шулінова вважає, що асоціативні, символічні значення кольоративів насамперед пов'язані з оцінкою як універсальною категорією; за оцінним критерієм виникли семантичні опозиції *білий – чорний, чорний – червоний, білий – червоний*. Оцінні асоціації впливають на реалізацію виявлення амбівалентності кольоративів, тобто вможливають вираження позитивних і негативних асоціацій за допомогою одного кольору [16, с. 7].

В українській поетичній практиці для лексем *білий, чорний, сірий* характерні традиційність та усталеність. Зазвичай ці кольори зараховують до ахроматичних. У Словнику української мови *ахроматичний* витлумачено як «такий, що не розкладає променів світла на складові кольори; безколірний, безбарвний» [12, т. 1, с. 74]. Також це є «науковою назвою для нестрокатих фарб» [13]. Диференційною ознакою ахроматичних кольорів є світлість, що зумовлена здатністю предмета відбивати світлові промені, які падають на нього. «Світлі предмети відбивають багато світла, темні – мало» [1, с. 10], і тому відрізняються один від одного лише насиченістю.

Задля відтворення художнього живопису у воєнному поетичному дискурсі логічно проаналізувати функційно-семантичні можливості ахроматичних кольоративів. Для ахроматичних кольорів характерний чіткий асоціативний ланцюжок: *білий* – це чистота, добро, спокій; *чорний* – нещастя, смуток, траур. Проте ахроматичні кольори реалізують й інші непрямі номінації, оскільки художній текст тяжіє до конотативних обертонів, а тому колірні позначення можуть бути представлені трансформованими конструкціями, ґрунтованими на принципах метафоризації та синестезії. Варто зауважити, що ахроматичні кольоративи (*чорний, білий, усі відтінки сірого*) мають як позитивну, так і негативну конотацію.

У Словнику української мови мови прикметник *білий* витлумачений так:

1. Який має колір крейди, молока, снігу; протилежне чорний. Уживається як постійний епітет до деяких назв. Вимитий, випраний; чистий. Посивілий, сивий, сивоволосий. Зблідлий, блідий. Безколірний, безбарвний, прозорий.

2. На (у) якому є багато білих плям, вибілених предметів.

3. Світлошкірий (про расу).

4. перен., політ. Ворожий радянській владі; контрреволюційний.

5. Уживається як складник ботанічних, зоологічних, технічних, хімічних та інших назв, термінів [12, т. 1, с. 181].

Поєднуючись у поетичних текстах із різними іменниками, прикметник *білий* має оцінно-негативне чи оцінно-позитивне навантаження. Насамперед білий колір є символом божественного начала; він утілює щедрість та силу, ніжність, красу, найсвітліші почуття. У художній літературі часто вживаний колірний компонент із прямим номінативним значенням, який переважно використовують для портретних замальовок чи пейзажів, напр.: *У темряві відсвічує ледь білим / І парк, і річка, й на кав'ярні тент* (О. Слоньовська). Білий колір надає відчуття легкості, утаємниченості, невагомості сприйняття довіклля: *Вже й*

печаль звивається в калачик, / **Білий** вечір гасне, як екран (О. Слоньовська). Він є маркером чистоти й краси: падає сніг на вцілілих / **білим** по чорному квилить (Є. Жарікова).

Лексико-тематична група зі значенням **білого** кольору представлена п'ятьма підгрупами:

1. Колір природних об'єктів, напр.: мій янгол знає / що вити гнізда там де **біле** каміння самотніх вулиць / боляче й трудно (Т. Юзвяк); Пух пливе, / Як по воді у нерест **білі** смуги (О. Слоньовська).

2. Колір людського тіла, напр.: до зими двадцять другого ми не знали / що таке «орел вийняв карі очі на чужому полі, / **біле** тіло вовки з'їли, / така його доля» (О. Слоньовська). Білий колір на позначення тіла людини активізує позитивні конотативні семи 'гарний, вродливий', проте це все представлено в загальному контексті тривожності. Кольористичні елементи, що характеризують зовнішність людини, семантично місткі та образно глибокі, а кольоратив **білий** чи його похідні, використані в описі портрета, реалізують значення відповідно до авторської рефлексії. Біле волосся є ознакою не лише віку, а й переживань, напр.: У волоссі **біліє** ще з лютого сніг, / Коли рік цей страшний нас зненацька застав (К. Лук'яненко).

3. Колір одягу, предметів ужитку, напр.: З вікна на **білий** килим не дивись. / А краще стань тихенько на коліна, / І за чийогось тата помолись. (Ю. Посполіта-Левченко). Колір одягу може одночасно вказувати на елемент культури й соціальний статус. Традиційним кольором весільного плаття є **білий**, однак на фронті наречені позбавлені можливості одягнути весільне плаття, напр.: Ці фронтові весілля без фати, / Без плаття **білого** і навіть бутоньерок (О. Слоньовська).

4. Колір птахів та тварин, напр.: Липне роса, і трава, й уже навіть повітря / **Білий** лелека у травах аж світиться; Чись щеня рожеве, тобто **біле**, / Кудись біжить, кудись уже побігло (О. Слоньовська). У наведеному фрагменті авторська позиція щодо осмислення сутності **білого** кольору відповідає традиційному сприйняттю.

5. Колір рослин, напр.: Писала калина листи з України / До **білих** російських беріз (Л. Легостаєва) – у цьому контексті **білий** є не лише демінутивною характеристикою кори дерева, а й позначає один із символів росії. Ти пам'ятаєш, друже. / Звісно, пам'ятаєш / Як **біло-біло** в нас цвітуть сади / І ти цей запах н'єш (О. Максимішин-Корабель) – абсолютна білизна акцентована повтором прислівника **біло-біло**. Традиційно під час характеристики природних явищ **білий** колір часто пов'язують із кольором хмар: **Білі** хмари, наче парастас (О. Слоньовська).

Зазвичай завдяки **білому** кольору пейзажні мініатюри наповнюються позитивними зоровими враженнями: спомини вплетені натуго в зрізані коси / **білі** нічні абрикоси (Є. Жарікова). Загалом структура семантичного значення кольоратива **білий** є багатошаровим комплексом, де сема 'колір' ускладнена різноманітними конотативними відтінками. У художньому мовленні кольороназва **білий** та її похідні, крім колірної ознаки, мають символічне, образне значення «яскравий, урочистий». Це підтверджує дослідження О. Кузьміної: в етнокультурному просторі феномен **білого** кольору інтегрує одночасно колір світла, сонця, життя, родючості, вічності, святості, божества; місяця, смерті; радості та святковості; сакрального для нашої нації кольору житла, одягу; добра, краси, щастя; усього блискучого, прозорого, невидимого, неземного; зими та снігу [9, с. 13]. Подібну думку висловлює І. Бабій, акцентуючи на позитивній оцінності метафор, ґрунтованих на сприйнятті **білого** кольору [2]. Поєднання назв кольорів із різними поняттями створює традиційні образи, зокрема деякі символи, та засвідчує новаторське використання кольоративів як емоційно-оцінних метафоричних означень. Взаємозв'язок денотативних і конотативних значень сприяє розвитку символіки, як-от **білі** крила – ангельські: Коли руїни, смерть перед очима, / І як в бою важлива кожна мить, / Які в них **білі** крила за плечима (В. Невідомська).

Біла барва супроводжує красу: Як місяцем **побілене** село / І вранішнє на диво чисте місто (О. Слоньовська); постає усталеним епітетом у висловах **білий** папір, **білий** світ. Традиційний **білий** папір змінюється на війні: [воїн] має зашпори від паперу / **білого** зі

слідами крові і слів (М. Кіяновська). Характерним для текстів української поезії є вживання словосполучення *білий світ* у конструкціях з образним репрезентантом широкого Всесвіту: *Почорніє село обгорілими кроквами / І на білому світі війна загримить* (Л. Костенко); *З нами б'ється у такт майже весь білий світ, / А ми світ цей тримаєм на власних плечах* (К. Лук'яненко).

Білий колір у давній символіці був атрибутом святості, добра, невинності. Натомість І. Сизончик використовує означення «пухнастий, білий» в іронічному значенні: добрий; чесний, добропорядний; невинний: *Гугнить, що він пухнастий, білий, / В овечій шкурі вовк сидить!* Цитата побудована на основі поєднання двох антонімічних висловів. Перший – «білий і пухнастий» – анекдотичного походження; другий пов'язаний із Євангелієм: «Бережіться лжепророків, які приходять до вас у овечій одежі, а всередині є вовками хижими» (Матф., 7, 15). Його використовують для характеристики лицемірів, які під маскою добротності приховують злі наміри.

Отже, з одного боку, *білий* колір пов'язаний зі світлом, чистотою, добром, а з іншого – слугує для створення абсолютно негативних образів: *Молочна імла / стирала деталі. В кривавому шматті біліли / ошкірені зуби. А чи їхні жертви вціліли, / того знати я не могла* (І. Цілик). Негативні оцінні смисли виникають на основі сенсорно-емоційних уявлень і представлені конструкцією з колірним дериватом *біліли ошкірені зуби*.

Кольоратив є елементом лексичного словосполучення *біла гарячка*, напр.: *Зміряйте Росії температуру – / у неї біла гарячка. / Поставте діагноз – / у неї параноя* (Л. Костенко). Незважаючи на те, що алкогольний делірій зараховують до психозів, він може виявлятися в підвищенні температури тіла. Інтоксикація призводить до гіповолемії, зменшення об'єму крові, появи блілого відтінку шкіри і навіть ціанозу (синюшності). Ці кольори є засобами створення інвективи в поезії О. Слоньовської, вони асоціюються зі способом життя росіян, тотальним алкоголізмом: *Від перепою синє, аж біле / Що воно бачило в рідній «ізбушці»?* (О. Слоньовська). Кольоратив *білий* та похідні від нього деривати набувають загальної негативної конотації в описі ворогів, напр.: *Знов озвіріло. Оскаженіло. / Синьо-червоно аж побіліло. / Очка безбарвні, як у свині* (О. Слоньовська). Використання кольороназв реалізує образний аспект увиразнення портретної характеристики персонажа, окрім того, на денотативне значення кольору нашаровується символічне: синій, червоний і білий – це кольори російського прапора.

Білий та його похідні також можуть містити сему «вицвілий, той, що втратив колір, барви». Пролиту кров С. Богдан порівнює з коралом: *Нехай той корал на сонці / Вицвіте, / Вибіллється, / Зблідне, / Висохне...* Так кольоросимволіка збагачується додатковими суб'єктивними значеннями.

У структурі поняття *білий* також перебуває лексема *сивий*.

Прикметник *сивий* уживають зі значеннями:

1. Який утратив своє забарвлення, став білим, срібlistим (про волосся).
2. Який має сірувато-біле, темно-сіре і т. ін. забарвлення шерсті або пір'я (про тварин).
3. Сірувато-білий, білястий, білуватий.
4. Безбарвний, однотонний, невиразний.
5. Дуже давній (перен.) [12, т. 9, с. 153].

Сиве волосся – це ознака межі між молодістю і старістю: *Сивий дідусь заплакав і промовив: / «Таке страхіття відгуло давно...»* (Н. Запорожець). Кольоратив *сивий* зазвичай асоціюється з поняттям «людина похилого віку», проте у воєнній поезії цей прикметник має особливу конотацію – «стати сивим через горе, втрати, переживання», напр.: *Сива у розпачі плаче, / Сина все чекає – / та в Бога вже його душа* (П. Солодуха). Відповідні семи характерні й для похідних іменників [*За все буде відплата: / За сивину в волоссі, / За те, що вік прожили, / А залишились босі* (Л. Заставна)] та дієслів [*ми додому ідемо, туди, де ми посивіли / де небо вливається в вікна потоками синіми / де посадили дерево і виростили сина / де збудували дім, який без нас відсирів* (Л. Якимчук); *Десь там сивіючи за видноколом, / Матері тужать і друзать домами* (І. Цілик)]. Ці переживання й муки, наслідком яких є

поява сивини, надають людині святості: *Сивини у наших волоссі – / Німби героїв й святих* (О. Слоньовська). Вдале використання кольоратива дає змогу передати неспокій, тривогу, імпліцитно вказати на стан героїв.

Лексику на позначення кольору *сивий* використовують у поетичній мові в переносному, похідному значенні. Яскраві взірці конструкцій із кольоративом *сивий* зафіксовано в поезії І. Андруссяка: *коли пролітає ракета / тоді на якусь мить / можна побачити в небі / нове сиве пасмо / у волоссі Бога / усе нове й нове / здається, / що несивого волоска / там уже й не лишилося*. Асоціації побудовані на основі колірною сприйняття: ракета залишає в небі сивий слід, що нагадує сиве пасмо, і сивина як наслідок страждань, горя: біди українського народу такі великі, що від цього може посивіти навіть Бог. Подібна семантика характерна й для поезії Л. Костенко: *Регоче диявол. І встає з руїн / Сивий Янгол українського пекла*.

Особливого звучання набуває метонімічне перенесення *люди – світ*, що поглиблює відчуття горя і страждання: *Злі і веселі діти Харківських підвалів, / Діти, що живуть в глибинах метрополітену, / Світ, який усе це бачив, посивів і постарів. / Але любов – це робота!* (С. Жадан). Метафорично-метонімічні перенесення є також засобом створення емоційного тла в уривку О. Горголь-Ігнат'євої: *Підніме очі закривавлений Ірпінь, / Йому плече підставить сива Буча. / З колін устануть, бо прийшла розплата. / Почує це Іванків – сивий дід*. Вдало використані епітети дають змогу передати страждання людей українських міст, які зазнали рашистської навали.

Вишукані колористичні образи ґрунтовані й на віддалених, суб'єктивних асоціаціях: *Не солодко чомусь, а солоно. / І сивий дощ, як сірий шовк* (К. Лук'яненко). Оригінальною є асоціативність зі станом доквілля, де для створення образної картини використано метафори з колірним дериватом: *Сивіє ніч. І солов'ї кричать, / О ні, не тьохкають – це вибухів відлуння* (О. Слоньовська).

Особливістю ахроматичного спектра є амбівалентність світу за допомогою зображення його світлим і темним. Основним засобом відтворення темряви є *чорний* колір.

Традиційно в українській мовній картині світу кольоратив *чорний* має низку значень:

1. Предмет кольору сажі, вугілля, найтемніший (антонім – *білий*): в одязі такого кольору; який має шерсть або пір'я такого кольору; як сталий епітет до деяких назв (*поет.*).

2. Темний, темніший порівняно з іншим кольором: *чорна хмара*.

3. У значенні іменника *чорна* (темниця).

4. Предмет, виготовлений із житнього борошна: *чорний хліб*.

5. темноволосий, смуглий, чорнявий.

6. У значенні іменника *чорні* (як ознака раси; гриби (які чорніють від сушіння)).

7. Брудний, покритий брудом, сажею, кіптявою; невипраний, нечистий.

8. Непрофесійний, підсобний, важкий фізично, часто пов'язаний із виробничим брудом, пилом тощо (про роботу, працю); який потребує багато сил, витривалості тощо; копіткий.

9. Не головний, не парадний, признач. для щоденних потреб (про вхід, приміщення і т. ін.).

10. (*спец.*) Необроблений або оброблений частково, начорно: *чорна гайка*.

11. (*заст.*) Який належить до нижчих верств суспільства, до трудового народу; простонародний: *чорна рада, чорна кістка* (представник недворянського роду).

12. (*перен.*) Безпросвітний, безрадісний; пов'язаний із труднощами, незгодами (про час); занепокоєний, сумний; згубний, виснажливий (про хворобу).

13. (*перен.*) Властивий злісній, підступній людині: *чорна заздрість*.

14. (*перен.*) Вкрай ворожий, реакційний, контрреволюційний.

15. (*перен.*) Який не викликає схвалення; поганий, негативний, ганебний: *чорна книга* (книга в школі для запису прізвищ тих, хто провинився, та їхніх провин), *чорна пляма* (те, що ганьбить, плямує чию-небудь репутацію).

16. Уживаний як складник деяких ботанічних, зоологічних, технічних, хімічних та інших назв, термінів: *чорна смородина, чорний метал*.

17. (заст.) За упередженими уявленнями – чарівницький, чаклунський, пов'язаний із нечистою силою: *чорна магія, чорна сила* [12, т. 9, с. 229].

Чорний – ахроматичний колір, який виникає як наслідок відсутності світлового потоку від об'єкта. У багатьох випадках лексему *чорний* (*чорнючий*) використовують у межах її традиційного значення, наприклад уживають як постійний епітет до слів *ніч* чи *тінь*: *Чорнюща ніч. Дві горлиці в саду / Здурили зовсім! – про своє туркочуть* (О. Слоньовська); *Коли чорна тінь повстала від Маріка до Говерли, / ми бились, як востанне, / найкращі з нас померли* (П. Вишебаба).

Чорний колір амбівалентний за своєю символічною природою. Він уособлює зло, горе, смерть, розпач, потойбічний світ, смуток, водночас може також означати красу, елегантність, досконалість. Наявність широкого спектра значень у *чорного* кольору мотивована тим, що *чорний* уважають початковим кольороутворенням.

У творах про війну багато *чорного*, саме він здатний передати сльози, горе, біду, сум, журбу, адже містить виразний оцінний момент – негативну оцінку, напр.: *Маленький сірий чоловічок / Накоїв чорної біди* (Л. Костенко). Залежно від контексту лексема може реалізувати такі емоційно-змістові компоненти: «безнадійний», «безпросвітний», «безрадісний»: *бачиши там де воно мало бути чорна порожня дірка / настільки чорна й порожня / що навіть не допоможе ліхтарик на лобі у Бога / освітити цю порожнечу* (О. Клеменс). Метафоричне значення *чорного* пов'язане з пригніченим емоційним та психологічним станом, напр.: *сиділа і слухала біль свій, як платівку, / таку знайому і таку, господи добрий, / таку безкінечно чорну* (К. Міхаліцина). Автори презентують *чорне* як чинник невідворотного зла, незбагненого й незрозумілого. Чорний колір природних стихій, рельєфів, будівель та колірні деривати слугують маркерами негативного, зокрема біди, уселяють відчуття проблеми, напр.: *Чорна дорога, чужинцю, не дасть тобі знаку / сплясні дороговкази / хлопчик не плакав ні разу* (Є. Жарікова); *Сонце вилизує чорні руїни, / Сонце жахається: «Це Україна?»* (О. Слоньовська); *Чорніють дірами стіни пологового* (В. Черняхівська).

У поетичних творах представлено прикметники кольорової характеристики, що відтворюють портрет людини. *Чорний* колір в описі зовнішності додає негативної конотації: *сльози торкаються неба, / пальці чорні від мовчання, / земля проситься на руки* (К. Мордатенко).

Кольоративи в поєднанні з іменниками, що належать до лексико-семантичного поля *тварини* чи *рослини*, часто теж набувають негативного семантичного відтінку. Чорні рослини – мертві рослини, напр.: *і поле соняхів опустило голови / вони стали чорні й сухі, як і я* (Л. Якимчук); *Захрускотіла велика чорна гілка / І зі скреготом відвалилася / Зірвалася хижим птахом / І настав планетарний гул* (Є. Семенюк). Чорні тварини – лихі, сильні, агресивні, провісники нещастя, напр.: *Писала калина листи, й розсилала / Зі зграями чорних круків... / Навколо ж калини горіло й палало, / І попіл на землю летів* (Л. Легостаєва); *Було прищестя. Є нашестя, / Як чорна хмара сарани* (О. Слоньовська); *Глибокий тил. Глибокий тил. / Тривоги чорний крокодил. / І міста синьо-чорна глиба* (О. Слоньовська). У цьому уривкові особливо акцентовано на чорному кольорі, що поглиблює відчуття трагізму й безвиході.

Чорний колір символізує і жалобу, напр.: *Тепер усе що ти можеш зробити для неї Ісусе – / не відкривати чорний конверт / Хай вона йде собі / вікна засклить до Великодня* (А. Малігон). Зрозуміло, що лексема *чорний* у цьому фрагменті символізує смерть, тугу за померлим. Нагнітання *чорного* кольору передає відчуття тривожності, як-от: *Вкраїна, наче вишня кароока, / Мне чорну хустку в чорнім кулаці* (О. Слоньовська).

Непрямі номінації кольору засвідчують негативну кореляцію форми і внутрішнього змісту. Поети використовують *чорний* колір та його деривати для акцентування характеристик компонентів християнської символіки, зокрема ікон: *зчорніли ваші ікони / не відбілите і в молоці* (В. Махно).

Чорний належить до найбільш символічних кольорів. На думку А. Грибової, цей колір і сьогодні зберігає ті міфологічні та символічні сенси, які були йому притаманні в давнину [4, с. 14].

Структура концепту *ЧОРНИЙ* містить компоненти оцінно-психологічного плану. Уживання кольоратива з назвами абстрактних понять актуалізує їхній негативний вплив на людину, напр.: *У Насті всередині, здається, немає нічого, крім чорного холоду. / І очі її – такі недитячі – мов пара блакитних скальпелів.* (В. Мулік); *він [янгол] зшиває струни вигорілих доріг / жовтих книжок і брудних черевиків / стає на рушник прощею трав / крильми чорних птахів зажури / і не припиняє любити* (Т. Юзвяк).

Загалом кольоратив *чорний* передає комплекс негативних емоцій – суму, розпачу, тривоги, горя, напр.: *Душа моя зараз чорна, / Як осіннє зоране поле, / Але ніщо не зупинить весну, / Час якої настав* (О. Каданов). Таку атмосферу посилює нанизування лексем із негативною конотацією: *Розбійники, пекельна чорна тьма / Дух нищоти, совіцька Колима* (О. Слоньовська). Кожен наступний елемент доповнює негативне сприйняття зображуваного. Надзвичайно важливе місце у творах про війну посідає метафора як компонент відображення семантичної структури світу, напр.: *Наші слова, тверді та опуклі від люті, / чорні від горя, / як бетонне покриття старого бомбосховища* (Ю. Мусаковська).

У дискурсі війни набувають нового значення крилаті вислови літературного походження. Лексему *чорний* використав П. Куліш у заголовку роману «Чорна рада», в основу якого покладено історичну подію 1663 р. в Ніжині – раду «низів», тобто «черні». Звідси назва твору. У заголовку використано застарілий варіант слова *чорний* – «який належить до нижчих верств суспільства, до трудового народу; простонародний» [12, т. 9, с. 229]. Вдало обіграє цю назву у своїй поезії О. Слоньовська: *Тяжіння «чорних рад» і непорозуміння, / Стихійних колотнеч заіржавілий меч.* Влучно й лаконічно використано крилатий вислів літературного походження з урахуванням «фонових знань для опису соціальних явищ, подій, фактів дійсності» [11].

Чорний колір також ототожнюють із кольором землі, що опосередковано стосується родючості й відродження. У воєнному дискурсі *чорний* уживають на означення землі, але не із семою 'родючий, сильний' і без позитивної конотації, напр.: *Чорна земля із розпеченим пахом / Тільки дощу, а не крові хотіла* (І. Цілик). Чорна плоть країни також є метафоричним зображенням землі: *Затягнуть міцніше на чорній плоті країни / турнікет кордону, крововтрата стає критичною* (К. Калитко). Емоційне навантаження цих мікроуривків визначає загальний контекст війни. Навіть тоді, коли кольоративи в поетичних текстах ужиті в основному, прямому, значенні, їхня семантика зазнає змін, ускладнюючись конотативними елементами.

Окремі автори експериментують із кольором і відтінком для якнайточнішої візуалізації образу. Для порівняння ночі з горіхом вдало використано *чорно-зелений* колір, напр.: *Наче горіх в шкаралуці, / Ніч чорно-зелена (напів)* (О. Слоньовська).

Колірна ознака в тексті «створює можливість актуалізації якогось значення в конкретній ситуації, указуючи на постійні асоціативні зв'язки з іншими значеннями, в контексті яких образ і виступає як символічний» [18, с. 46–48]. В ахроматичну гаму автори додають яскраві вкраплення, які, з одного боку, її доповнюють, а з іншого – надають строкатості та виразності, напр.: *Війна багряно-чорна / Для ворога остання* (Л. Заставна). *Червоний (багрянний)* колір символізує кров, а саме «червоний є символом втраченої крові» [3, с. 178]. *Багрянний* (густо-червоний) доповнює *чорний* та відтіняє його. Використавши саме такий відтінок, авторка допомагає читачеві відчутти трагізм війни.

Часто кольоративи *чорний* і *білий* та їхні похідні функціують не стільки як носії кольору, скільки як компоненти протиставлення, відтворюючи універсальну символіку. Пор.: *Почорніє село обгорілими кроквами. / І на білому світі війна загримить* (Л. Костенко). Лексеми *почорніє* – *білому* використано в контрастному поєднанні. *Білий* протиставлено *чорному* кольору, формуючи класичну чорно-білу гаму та яскраві образи. З іншого боку, поєднання *чорного* і *білого* в одному контексті створює ефект відсутності, зникнення барв,

напр.: *Я мовчки кивнув, / якась машина фарами / показала на великій порожній / стіні автостанції / короткий чорно-білий фільм* (О. Коцарев).

Незвичні поєднання кольоративів та означуваних слів (*чорне сонце, біла смерть*) формують поетичні образи, виконують особливу стилістичну функцію й художню роль. Такі образи позбавлені денотативного сенсу й у тексті набувають невмотивованої конотації, напр.: *Голос сильним дається для співу, слабким для молитов. / Мова зникає, коли нею не говориться про любов. / Ночі не мають сенсу без темноти. / Світи наді мною, чорне сонце, світи* (С. Жадан); *В білому смерть ходить тінню вербени. / В чорному – погань, безмозгла, запекла* (О. Слоньовська). Білий колір супроводжує трагізм розповіді, бо смерть приходить одягнена в біле.

Часто образи ґрунтовані на єдності протилежностей [*Навіть темрява твоя складається зі спресованого, / загорнутого в чорне світла – того світла, / що б'ється з розірваних конвертів і кишень, / що закладається між сторінок, мов листя подорожника* (С. Жадан)] або на акцентуванні особливості кожного з кольорів, що взаємовиключають один одного [*Паскуди, таті, бузувіри! / Ну, захрюкайте, заскавчить, / Що зовсім не того хотіли: / Переплутали уночі / Біле з чорним, а чорне – з білим* (О. Слоньовська)]. У цьому разі білий і чорний виражають поняття «світлого-темного», «темряви-світла», «добропоганого» – протилежних сил, між якими виникають протиріччя та контрасти.

У наступному уривку кольоративи та їхні деривати вжиті для посилення контрасту: *Я бачила звірів розпалених та ошалілих / у чорному-чорному лісі. Молочна імла / стирала деталі. В кривавому шматті біліли / ошкірені зуби. А чи їхні жертви віцїлили, / того знати я не могла* (І. Цілик). Протилежні кольори сприяють увиразненню художніх образів.

Проміжним між чорним і білим є сірий колір, що символізує смуток і тугу, нерухомість і спокій та втрату надій.

Кольоратив *сірий* дефінований як:

1) колір, середній між білим і чорним; барва попелу: блідий, із відтінком такого кольору (про обличчя); із шерстю, що має барву попелу (про тварин); із сивиною; неяскравий, тьмянний; безбарвний, однотонний: *сіра свита*;

2) хмарний, похмурий (про погоду, ранок);

3) (*перен.*) нічим не примітний, невиразний: позбавлений новизни, одноманітний, беззмістовний; бідний за змістом, позбавлений виразності, яскравості, оригінальності;

4) (*перен.*) який належить до непривілейованого класу; простий: *сірий люд*;

5) уживається як складник зоологічних, ботанічних, геологічних, технічних та інших назв, термінів: *сірі гуси, сірий мармур* [12, т. 9, с. 229].

У прямому значенні *сірий* та його похідні найчастіше використовують для опису природи, напр.: *Ранок сіріє, ніби дев'ятиповерховий панельний будинок – / вперся у стіну і стій – остання зупинка* (М. Лаяк); *А небо – в сірих екранах: / Намацує літаки* (О. Слоньовська). Із цією метою вжито й відтінки кольорів: *А Вкраїна іде в черниці, поки збудеться «око за око» / Місто сіро-зелене: колір дерев, будинків* (О. Слоньовська); *Грудень. Сатиново-сірий. Увесь сутінковий. / Грудень. З короткими днями й ночами на виріст* (О. Слоньовська).

У літературі поширене вживання *сірого* кольору зі значенням «безликий», «невиразний», «нічим не примітний», напр.: *На сірому танку сиділи / дві тіні, велика й маленька. Хоч кажуть, в неділю / цих двох відспівали уже* (І. Цілик).

Складниками семантичної структури прикметника *сірий* часто є негативні семи 'темний', 'сумний', 'похмурий', що передають психічний стан людини, напр.: *Дайте мені в борг більше добрих слів / Менше сірих зим, щоб не був я злим* (Р. Забуга); *Зима, що ані осінь, ні весна – / Постійно сіра, квола, зла й убога* (О. Слоньовська); *Сніг іде. Похмурий, сірий день. / Небо також сіре, аж руде* (О. Слоньовська). Неприємне поєднання відтінків *сірого* і *рудого* зафіксоване й у поезії О. Авербуха: *щось підтягує тебе / наче за пуповину / у цю сіро-рудю течію*. Незвично поєднуючи семантично віддалені реалії, автори передають суб'єктивну оцінку описуваних подій для досягнення художнього ефекту.

Часто кольоратив *сірий* використовують для створення образу ватажка країни-терориста – путіна. У цьому разі *сірий* (*жовто-сірий*) є одним із відтінків шкіри мерця [Сидить як мрець, одутлий і сутулий. / Як привид комунізму, *жовто-сірий* (О. Слоновська)] чи набуває метафоричного значення «нікчемний», «мізерний» [Маленький *сірий* чоловічок Накоїв чорної біди (Л. Костенко)].

Висновки та перспективи дослідження. Отже, використання кольоративів демонструє великі експресивні можливості. Кольоративи – це важливі чинники реалізації ідейно-естетичної концепції нації й окремого письменника, тому аналіз їхніх імпліцитних сенсів уможливує усвідомлення цілісності тексту, з'ясування глибинних структур, реалізованих лінгвальними засобами. Мовні одиниці, використані для зображення кольору, слугують для досягнення художньої мети. Сформовані під впливом традиційного значеннєвого наповнення колірних концептів у національній мовній картині світу, вони водночас є засобом індивідуального осмислення та естетичних уподобань автора. Відповідно до цього кольоративи набувають різноманітних конотативних відтінків, посилюючи інформативну та оцінну функції. Дослідження кольоративів сприяє поглибленому вивченню питань про кольористичні тенденції певної епохи. Кольористика у творах про війну реалізує сприйняття учасників та свідків цих подій.

Лексичне значення кольоративів *чорний* – *білий* виявляє протиставлення символічного рівня. Використання цих класичних кольорів надає текстам строгості та лаконічності, сприяє визначенню чітких акцентів у тексті.

Для зображення трагічних подій війни найпродуктивнішою є кольороназва *чорний*, оскільки вона має найширший спектр прямих і переносних значень. Крім номінації власне кольору, лексема *чорний* передає метафоричне значення, пов'язане з емоційним та психологічним станом людини. До асоціативних колірних ознак належать «тяжкий», «сумний», «безрадісний».

Кольоратив *білий* у сучасних поетичних текстах позначає власне колір та слугує образно-стилістичною одиницею. Зазвичай поети використовують лексеми *білий* у прямому номінативному значенні для створення портретів і пейзажів. У фігуральному значенні прикметник *білий* набуває оцінно-негативного чи оцінно-позитивного навантаження. Насамперед за допомогою цього кольоратива акцентовано позитивні риси позначуваних предметів: ніжність, красу, найсвітліші почуття. Негативної конотації набуває слово для означення реалій, пов'язаних із країною-терористом. До структури поняття *білий* також належить елемент із семою 'сивий'.

Сірому кольору властива не настільки розгалужена семантична представленість. З одного боку, він символізує смуток і тугу, а з іншого – маркує невиразність, безликість, нікчемність.

Конотативна семантика ахроматичних кольороназв формується під впливом контекстуального оточення. Кольоративи сприяють утіленню авторського світобачення, уможливають глибоке осягнення тексту та формують ставлення реципієнта до твору. Добір кольоративів залежить від їхньої семантичної структури, а кольоросистема кожного письменника формується під впливом національно-мовної та індивідуально-авторської картини світу.

Зазвичай ахроматичні кольоративи функціують як компоненти протиставлення або як частини одного цілого, що доповнюють одна одну. Проте контрастне поєднання не обмежене представленими назвами. Широке лексико-семантичне поле кольоративів, що функціують у воєнній поезії, може стати предметом подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Адах Н. А. Семантика індивідуально-авторських кольороназв у поетичній мові В. Барки. *Наукові записки Національного ун-ту «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2008. Вип. 10. С. 3–10.
2. Бабій І. М. Про метафоричне уживання кольороназв: традиційне й оказіональне (на матеріалі творів М. Коцюбинського і М. Хвильового). *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. Серія: Мовознавство. 2004. № 2. С. 192–198.

3. Боева Е. Семантико-стилістичні особливості колоративів у художньому дискурсі (на матеріалі повісті Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала...»). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград: Видавель Лисенко В. Ф., 2015. Вип. 138. С. 292–295. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4935/1/Boieva%2C%20> (дата звернення: 20.02.2023).
4. Грибова Л. О. Прикметники назви кольорів як засіб художнього зображення. *Українська мова і література у школі*. 1978. № 10–12. С. 42–51.
5. Гримашевич Г., Мельник Н. Семантика кольорів у творчості Валерія Шевчука. *Волинсько-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2004. Вип. 12. С. 147–156.
6. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9. С. 188–195. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2013_9_30 (дата звернення: 06.03.2023).
7. Ковальська І. Особливості відтворення стилістичної семантики колірних лексем у перекладі (на матеріалі української та англійської мов). *Мовознавство*. 1999. № 4–5. С. 67–70.
8. Крижанська О. Яким буває червоне? (Синонімічні кольороназви в українській мові). *Урок української*. 2001. № 2(24). С. 22–24.
9. Кузьміна О. Б. Поетична семантика концептів «білий»–«чорний» (на матеріалі української лірики першої третини ХХ сторіччя): автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2005. 19 с.
10. Лощина І. С. Колоративи у творчості письменників Дніпропетровщини. *Український смисл*. 2015. № 2015. С. 196–207. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usmysl_2015_2015_22 (дата звернення: 13.02.2023).
11. Сизонов Д. Нові семантичні відтінки літературної фразеології: «Чорна рада» П. Куліша. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. Вип. 39. С. 21–36. URL : <https://apultp.knu.ua/index.php/APULTP/article/view/68> (дата звернення: 12.02.2023).
12. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР; Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
13. Форманова С. В., Базик О. І. Семантико-стилістичні функції хроматизмів як засіб формування національно-мовної картини світу. *Культура народів Причорномор'я*. 2004. № 50. С. 120–124.
14. Шевченко Л. І., Дергач Д. В. Колористика в сучасному мовознавстві: традиційне і нове. *Studia Linguistica*. Київ, 2011. № 5(2). С. 234–239.
15. Шитик Л. В., Маслюк Н. В. Гніздовий принцип класифікації ахроматичних колірних дериватів (на матеріалі психобіографічних романів Степана Процюка). *Мовознавчий вісник: збірник наук. праць*. 2019. Вип. 27. С. 5–13.
16. Шулінова Л. В. Словесна поетика Лесі Українки (поетизація семантики кольору): автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 1999. 19 с.
17. Aristotle. On the Soul. URL : <http://classics.mit.edu/Aristotle/soul.2.ii.html> (дата звернення: 16.05.2023).
18. Berlin B., Kay P. Dasic color terms. Their universality and evolution. Berkeley and Los Angeles, 1969. P. 196–201.

References

1. Adakh, N. A. (2008). Semantyka indyvidualno-avtorskykh koloronazv u poetychnii movi V. Barky [Semantics of individually authored color names in the poetic language of V. Barka]. In: *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Filolohichna [Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series: Philological]*, 10, 3–10 (in Ukr.).
2. Babii, I. M. (2004). Pro metaforychne uzhyvannia koloronazv: tradytsiine y okazionalne (na materialy tvoriv M. Kotsiubynskoho i M. Khvylovoho) [On the metaphorical use of color names: traditional and occasional (based on the works of M. Kotsyubynskyi and M. Khvylovy)]. In: *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Serii: Movoznavstvo [Scientific notes of the Ternopil V. Hnatiuk State Pedagogical University]*, 2, 192–198 (in Ukr.).
3. Boieva, E. (2015). Semantyko-stylistychni osoblyvosti koloratyviv u khudozhnomu dyskursi (na materialy povisti Olhy Kobyljanskoi «V nediliu rano zillia kopala...») [Semantic and stylistic features of coloratives in artistic discourse (on the material of Olga Kobyljanska's story "On Sunday, early potion was dug...")]. In: *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo) [Proceedings. Series: Philological sciences (linguistics)]*. Kirovohrad: Vydavets Lysenko V. F., 138, 292–295. Available at: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4935/1/Boieva%2C%20> (in Ukr.).
4. Hrybova, L. O. (1978). Prykmetnyky nazvy koloriv yak zasib khudozhnoho zobrazhennia [Adjectives of the name of colors as a means of artistic representation]. In: *Ukrainska mova i literatura u shkoli [Ukrainian language and literature at school]*, 10–12, 42–51 (in Ukr.).
5. Hrymashevych, H. & Melnyk, N. (2004). Semantyka koloriv u tvorchosti Valerii Shevchuka [The semantics of colors in Valery Shevchuk's work]. In: *Volyn-Zhytomyrshchyna [Volyn-Zhytomyr region]: Istoryko-filolohichniy zbirnyk z rehionalnykh problem*, 12, 147–156 (in Ukr.).
6. Inshakov, A. Ye. (2013). Teoretychni zasady doslidzhennia kolirnoi leksyky v movoznavstvi [The theoretical bases of the study of color lexicon in linguistics]. In: *Filolohichni studii. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho*

derzhavnogo pedahohichnoho universytetu [*Philological studies. Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University*], 9, 188–195. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2013_9_30 (in Ukr.).

7. Kovalska, I. (1999). Osoblyvosti vidtvorennia stylistychnoi semantyky kolirnykh leksem u perekladi (na materialy ukrainskoi ta anhliiskoi mov) [Peculiarities of the reproduction of the stylistic semantics of color tokens in translation (on the material of the Ukrainian and English languages)]. In: *Movoznavstvo [Linguistics]*, 4–5, 67–70 (in Ukr.).

8. Kryzhanska, O. (2001). Yakym buvaie chervone? (Synonimichni koloronazvy v ukrainskii movi) [What is red? (Synonymous color names in Ukrainian)]. In: *Urok ukrainskoi [Ukrainian lesson]*, 2(24), 22–24 (in Ukr.).

9. Kuzmina, O. B. (2005). Poetychna semantyka kontseptiv «bilyi»-«chornyi» (na materialy ukrainskoi liryky pershoi tretyny XX storichchia) [Poetic semantics of concepts “white”-“black” (on materials of Ukrainian lyric poetry of the first of XX century)]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Kharkiv, 19 (in Ukr.).

10. Loshchyнова, I. S. (2015). Koloratyvy u tvorchosti pysmennykiv Dnipropetrovshchyny [Coloratives in the work of writers of Dnipropetrovsk region]. In: *Ukrainskyi smysl [Ukrainian meaning]*, 2015, 196–207. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usmysl_2015_2015_22 (in Ukr.).

11. Syzonov, D. (2019). Novi semantychni vidtinky literaturnoi frazeolohii: «Chorna rada» P. Kulisha [New semantic shades of literary phraseology: the *Black Council* by P. Kulish]. In: *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka [Actual issues of Ukrainian linguistics: theory and practice]*, 39, 21–36. Available at: <https://apultp.knu.ua/index.php/APULTP/article/view/68> (in Ukr.).

12. Bilodid, I. K. (Ed.) (1970–1980). Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]: v 11 tt. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

13. Formanova, S. V. & Bazyk, O. I. (2004). Semantyko-stylistychni funktsii khromatyzmiv yak zasib formuvannia natsionalno-movnoi kartyny svitu [Semantic and stylistic functions of chromaticisms as a means of forming the national-linguistic picture of the world]. In: *Kultura narodov Prychernomorja [Culture of the peoples of the Black Sea]*, 50, 120–124 (in Ukr.).

14. Shevchenko, L. I. & Derhach, D. V. (2011). Kolorystyka v suchasnomu movoznavstvi: tradytsiine i nove [Coloristics in modern linguistics: traditional and new]. In: *Studia Linguistica*. Kyiv, 5, 234–239 (in Ukr.).

15. Shytyk, L. V. & Masliuk, N. V. (2019). Hnizdovyi pryntsyyp klasyfikatsii akhromatychnykh kolirnykh deryvativ (na materialy psykhibiografichnykh romaniv Stepana Protsiuka) [The nesting principle of classification of achromatic color derivatives (on the material of Stepan Protsiuk’s psychologically biographical novels)]. In: *Movoznavchyi visnyk [Linguistic Bulletin]*: zbirnyk nauk. prats, 27, 5–13 (in Ukr.).

16. Shulinova, L. V. (1999). Slovesna poetyka Lesi Ukrainky (poetyzatsiia semantyky koloru) [Verbal poetics of Lesya Ukrainka (poetization of semantics of colour)]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 19 (in Ukr.).

17. Aristotle. On the Soul. URL : <http://classics.mit.edu/Aristotle/soul.2.ii.html> (in Eng.)

18. Berlin, B. & Kay, P. (1969). Dasic color terms. Their universality and evolution. Berkeley & Los Angeles, 196–201 (in Eng.).

FUNCTIONAL AND SEMANTIC POTENTIAL OF ACHROMATIC COLORS IN CONTEMPORARY UKRAINIAN POETRY ABOUT WAR

*Liudmyla Shytyk, Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head of the Department of Ukrainian Linguistics and Applied Linguistics,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Cherkasy, Ukraine)*

e-mail: l_shytyk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5941-672>

Identifier Scopus-Author: 57210982685

*Liudmyla Yuldasheva, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Slavic and Romano-Germanic philology,
V. I. Vernadsky Taurida National University (Kyiv, Ukraine)*

e-mail: 1alimduyl@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6561-8827>

Abstract. Introduction. *The relevance of the article is determined by the need to investigate the aesthetic and functional-semantic potential of achromatic coloratives in modern war poetry. The analysis of such nominations and the study of the success of the author’s coding of information using the coloratives are important for determining the structure of the artistic text and its interpretation in general.*

Purpose. *The purpose of the article is to research the semantic perspective of the functioning of achromatic coloratives and their symbolic meaning in modern poetic military discourse.*

Methods. *The main methods of research are the method of linguistic description of language facts – for the inventory and systematization of achromatic coloratives; interpretive method – for analyzing the authors' intentions; method of component analysis – to research the semantics of lexemes.*

Results. *The specifics of the use of achromatic coloratives in poetic texts are analyzed; direct nomination and figurative meaning of coloratives are described; the peculiarities of the use of achromatic colorants are characterized.*

It was found that coloratives formed under the influence of the traditional meaning of color concepts in the national linguistic picture of the world are at the same time means of individual understanding and aesthetic preferences of the author. Accordingly, coloratives have various connotative shades, which emphasize informative and evaluative functions.

Originality. *The originality of the scientific research lies in the fact that for the first time the functional and semantic potential of achromatic coloratives in modern war poetry is researched, and their place and role in the organization of the artistic world is characterized. Traditional and new means of poetic expression of the semantics of achromatic colors are analyzed, and the peculiarities of the aesthetic transformation of the semantics of coloratives were researched in the context of poetic military discourse.*

Conclusion. *It was concluded that the connotative semantics of achromatic color names is formed under the influence of the context. Coloratives help to convey the author's worldview, make it possible to deeply understand the text and shape the recipient's attitude to the text. The selection of coloratives depends on their semantic structure, and the color system of each writer is formed under the influence of the national-linguistic and individual-author's picture of the world.*

Usually, achromatic coloratives function as components of opposition or as parts of one whole that complement each other. However, the contrasting combination is not limited to the presented colors. The wide lexical-semantic field of coloratives that function in war poetry can become the subject of further research.

Key words: *achromatic coloratives, modern Ukrainian poetry about war, functional and semantic potential, national-linguistic picture of the world, individual-linguistic picture of the world, direct meaning, figurative meaning, connotation.*

Надійшла до редакції: 28.03.23.
Прийнято до друку: 20.05.2023.